

Формування облікової політики корпорації щодо показників вартості

Досліджено теоретичні основи формування корпоративної облікової політики. Систематизовано основні принципи формування облікової політики корпорації. Проаналізовано елементи облікової політики щодо показників вартості корпорації в розрізі трьох складових: організаційної, методичної та технічної. Розкрито роль і місце позабалансових факторів у формуванні вартості корпорації.

Ключові слова: корпоративна облікова політика, принципи облікової політики, вартість корпорації, елементи облікової політики, позабалансові фактори, інтелектуальний капітал.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання підходи до формування й розкриття корпоративної облікової політики є не досить адаптованими до особливостей діяльності корпорацій, облікова політика на рівні окремого підприємства не повною мірою відповідає особливостям облікового процесу в корпорації.

Сформована належним чином корпоративна облікова політика забезпечує адекватне функціонування як системи бухгалтерського обліку, так і системи фінансового аналізу та виконання ними відповідних інформаційних, аналітичних та контрольних функцій. Власників та керівників корпорації передусім цікавить своєчасна та неупереджена інформація щодо показників вартості корпорації, які є основою прийняття управлінських рішень щодо економічного розвитку корпорації в умовах загострення конкурентної боротьби в зовнішньому середовищі.

Аналіз літературних джерел. Питанням, що розкривають прийоми, процедури, принципи та методи облікової політики, присвячені праці багатьох дослідників, серед яких: М. Білуха [1], Ф. Бутинець [2], Л. Гнатишин [3], Г. Давидов [4], Л. Демиденко [5], П. Житний [6], В. Завгородній [7], М. Корягін [8], О. Пилипенко [9–11], О. Примаченко [12], О. Прокопишин [3], М. Пушкар [13], В. Сопко [7], П. Сук [14], М. Щирба [13].

Незважаючи на вагомий науковий внесок згаданих дослідників на сьогоднішній день немає єдиного підходу до формування облікової політики корпорації щодо формування її вартості.

Метою дослідження є аналіз принципів та основних елементів облікової політики корпорації щодо показників вартості у системі бухгалтерського обліку.

Результати дослідження. Основна мета облікової політики – забезпечити отримання достовірної інформації про майновий і фінансовий стан корпорації, результати її діяльності, необхідні для всіх груп користувачів фінансової звітності з метою прийняття відповідних рішень [14, с. 53].

Облікову політику доречно розглядати як сукупність довготривалих заходів переважно стратегічного значення, спрямованих на суттєвий розвиток системи управління та забезпечення динамічного функціонування всіх її частин, у тому числі обліку відповідно до чинного законодавства та змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі.

Розробленню програми формування облікової політики повинно передувати вироблення принципів, що мають визначити спрямованість політики, стратегічне бачення проблем і шляхів їх вирішення. На це наголошує Я. Соколов, розглядаючи принцип як основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення чи науки, базове положення (початок або основу), яке визначає всі твердження, що сліднують із нього [15, с. 18].

О. Пилипенко пропонує використання терміна “корпоративна облікова політика”, під якою розуміє “сукупність принципів, методів і способів організації й ведення бухгалтерського обліку, яка базується на основі міжнародних і національних нормативних документів і рішень керівництва материнської компанії, що відповідають особливостям діяльності корпоративних структур для складання й подання бухгалтерської звітності”.

в тому числі консолідованої, з метою узгодження корпоративних інтересів” [11, с. 342]. Він вважає, що єдина корпоративна облікова політика є тим важливим засобом, завдяки якому існує можливість розумного поєднання державного регулювання і власної ініціативи корпорації в питаннях організації та ведення бухгалтерського обліку, що дозволяє своєчасно виявити позитивні та негативні соціально-економічні результати діяльності корпорації та їх наслідки, забезпечити баланс інтересів усіх учасників корпоративних відносин, відображає ефективні методи взаємодії держави, ринку і корпоративних утворень, а також допомагає виявити резерви та економічні вигоди від здійснення господарських операцій та їх відображення в бухгалтерському обліку за допомогою відповідних альтернативних методів і способів, обраних корпорацією [11, с. 344].

Формування єдиної облікової політики корпорації, на думку О. Пилипенка, забезпечується дотриманням таких основних етапів:

- 1) аналіз структури корпорації;
- 2) аналіз характеру і особливостей діяльності корпорації в цілому та кожного підприємства, що входить до її складу;
- 3) визначення та обґрунтування взаємовідносин підприємств-членів корпорації;
- 4) визначення зовнішніх та внутрішніх умов, явищ і процесів, які впливають на розроблення та формування корпоративної облікової політики;
- 5) визначення об'єктів облікової політики й обґрунтування елементів облікової політики на відповідному об'єкті;
- 6) аналіз інформаційного забезпечення процесу формування єдиної облікової політики;
- 7) документальне оформлення єдиної облікової політики шляхом розроблення Положення про облікову політику корпорації та підприємств-членів корпорації [10, с. 173].

Дотримання визначених О. Пилипенком етапів дозволить забезпечити єдність системи бухгалтерського обліку як основного інформаційного джерела та відповідних показників фінансової звітності в межах корпорації.

Особливості господарювання корпорації як суб'єкта господарювання породжують характерні ключові моменти, що повинні знайти відображення в її обліковій політиці. Так, під час формування облікової політики корпорації, як вважає Г. Давидов, окрім прийомів, принципів, процедур та методів, що використовуватимуться під час ведення бухгалтерського обліку в корпорації, особливу увагу слід приділити таким аспектам:

- розподіл чистого прибутку;
- формування резервного капіталу;
- формування дивідендної політики та її зв'язку з обліковою політикою;
- класифікація та побудова обліку витрат, доходів та результатів діяльності [4, с. 70].

Облікова політика корпорації є складовою загальної стратегії її економічного розвитку та забезпечує ефективну реалізацію прав акціонерів у процесі здійснення стратегічних і тактичних фінансових рішень щодо розподілу результатів діяльності корпорації, сприяє узгодженню інтересів усіх учасників корпоративних відносин, що спрямовані на досягнення максимально можливого приросту вартості корпорації [10, с. 170].

Як показує аналіз, на сьогодні в економічній літературі немає єдиного підходу до визначення основних принципів формування облікової політики корпорації. Погляди науковців щодо цього питання узагальнено в табл. 1.

Незважаючи на поліваріантність поглядів учених щодо принципів, на яких повинна формуватись облікова політика корпорації, їх сутність зводиться до забезпечення повноти і своєчасності відображення фактів господарської діяльності корпорації безперервно та відповідно до чинного законодавства.

Вартість корпорації може бути визначена за умови наявності прозорості, з позиції ринку, корпоративної облікової політики [8, с. 68]. Достовірне визначення вартості активів та зобов'язань корпорації забезпечується вибором тих методів оцінювання, які більшою мірою відповідають ринковій ситуації. З іншого боку, наявність достовірної

інформації про корпоративну облікову політику виступає для учасників ринку умовою стабільності діяльності корпорації та додатковою умовою підвищення ринкової вартості корпорації [17, с. 29–30].

Таблиця 1

Принципи формування облікової політики корпорації

Принципи організації облікової політики корпорації	Науковці								
	Ф. Бугинець [2]	М. Білуха [1]	Г. Давидов [4]	О. Примаченко [12]	П. Сук [14]	М. Пушкар, М. Щирба [13]	П. Житний [6]	Л. Демиденко [5]	В. Завгородній, В. Солко [7]
Законності	-	-	+	+	+	+	-	-	-
Адекватності	+	-	+	+	+	-	-	-	+
Ефективності	-	-	+	+		+	-	-	-
Єдності	+	-	+	+	+	+	-	-	-
Гласності	-	-	+	-	-	+	-	-	-
Достовірності	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Раціональності	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Суттєвості	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Професійного судження	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Системності	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Варіантності	-	-	+	-	-	+	-	-	-
Безперервності	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Планомірності	-	-	-	-	-	+	-	+	-
Профілактики	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Обачності	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Повного висвітлення	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Автономності	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Єдиного грошового вимірника	-	-	-	-	-	-	-	+	-
Всебічності	+	-	-	-	-	-	-	-	+
Динамічності	+	-	-	-	-	-	+	-	+
Кооперування	+	+	-	-	-	-	-	-	+
Паралельності	+	-	-	-	-	-	-	-	+
Пропорційності	+	+	-	-	-	-	-	-	+
Ритмічності	+	+	-	-	-	-	-	-	+
Субординації	+	-	-	-	-	-	-	-	+

На думку М. Корягіна, з позиції вартісного підходу облікова політика має розкривати інформацію щодо:

- 1) оптимальних методів оцінювання вартості активів та зобов'язань з урахуванням завдань оцінювання вартості корпорації;
- 2) порядку застосування методів оцінювання в процесах коригування вартості активів та зобов'язань;
- 3) вибору оціночних показників, які найбільш повно відображають сутність вартості як економічної категорії;
- 4) переліку та розрізів аналітичної інформації, необхідної безпосередньо для проведення процесу оцінки;
- 5) порядку узагальнення і документального забезпечення оформлення результатів проведеного оцінювання вартості корпорації [8, с. 221].

Зазначені положення виступають базовими умовами функціонування корпорації, основною метою якої є зростання капіталу власників та гармонізація відносин між суб'єктами інвестування.

Невід'ємним елементом формування корпоративної облікової політики щодо показників вартості корпорації є вибір відповідних її елементів, адже саме від них залежить процес оцінювання вартості корпорації, а згодом і формування показників вартості.

Сьогодні перед корпораціями постає завдання розроблення і формування елементів облікової політики в розрізі організаційної, методичної та технічної складових. Застосування саме такого підходу забезпечить розроблення науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування облікової політики корпорації та прийняття на її основі відповідних рішень на предмет задоволення потреб усіх груп зацікавлених користувачів щодо показників вартості корпорації.

Аналізуючи концепцію М. Корягіна щодо організаційної, методичної та технічної складової облікової політики в частині оцінювання показників вартості, можна зробити наступні узагальнення.

1. Організаційна складова облікової політики в частині оцінювання показників вартості регулює визначення осіб, відповідальних за проведення оцінювання вартості, періодичність здійснення такого оцінювання, розроблення різних методів забезпечення процесу оцінювання вартості підприємства.

2. Методична складова облікової політики повинна включати визначення критеріїв вибору методів оцінювання вартості підприємства та порядок відображення в обліку, а згодом у звітності, результатів оцінювання показників вартості.

3. Технічна складова облікової політики в частині оцінювання вартості підприємства повинна забезпечити розроблення системи внутрішньої звітності щодо результатів оцінювання вартості підприємства, порядок трансформації фінансової звітності про вартість підприємства відповідно до вимог МСФЗ, процеси контролю застосування методів оцінювання [8, с. 222–223].

Автором пропонується використання додаткових елементів облікової політики в розрізі організаційної, методичної та технічної складових, що передбачають:

- 1) на рівні організаційної складової:
 - розроблення інформаційного та технічного забезпечення процесу оцінювання вартості корпорації;
 - регламентацію термінів та процедур зберігання та захисту інформації щодо вартості корпорації відповідальними особами;
 - розподіл прав та обов'язків у сфері обліку та контролю операцій щодо оцінювання вартості корпорації;
- 2) на рівні методичної складової:
 - розподіл методичних підходів та процедур відповідно до обраного методу оцінювання вартості корпорації;
 - розроблення форм облікових реєстрів для показників вартості корпорації;
 - запровадження порядку здійснення записів у реєстри щодо показників вартості корпорації;
- 3) на рівні технічної складової:
 - визначення об'єктів, що формують балансову вартість корпорації;
 - встановлення позабалансових складових вартості корпорації;
 - визначення впливу факторів зовнішнього середовища на вартість корпорації шляхом застосування факторного аналізу;
 - розроблення форм первинних документів щодо показників вартості корпорації;
 - порядок складання та процедур здійснення записів у первинні документи щодо показників вартості корпорації.

Запропоновані елементи організаційної, методичної і технічної складових облікової політики, на нашу думку, повинні стати змістовною інформаційною основою побудови бухгалтерського обліку вартості корпорації, а відтак забезпечити зростання її конкурентоспроможності, капіталовіддачі та інвестиційної привабливості у ринковому середовищі.

Для визначення вартості корпорації її слід розглядати як цілісний об'єкт, що складається із сукупності внутрішніх складових, які мають свою вартість. При цьому потрібно пам'ятати, що вартість корпорації формується під впливом і зовнішніх факторів (позабалансових), які необхідно враховувати при її оцінюванні.

На сьогоднішній день відсутня методика оцінювання позабалансових факторів вартості корпорації, що призводить до виникнення різниці між балансовою та ринковою вартістю корпорації.

Визначальною рисою позабалансових об'єктів є їх нематеріальний характер, а це, в свою чергу, породжує складність їх оцінювання та, відповідно, відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності.

У роботі Р. Каплана і Д. Нортон [18] зазначено, що нематеріальні активи – це основне джерело стійкого створення вартості. У дослідженні зазначено, що 40% ринкової вартості компанії не відображено в балансі, при цьому для компаній високотехнічних галузей ця частка сягає 50%. Таким чином, до 50% вартості компанії припадає на нематеріальні активи.

До основних нематеріальних об'єктів, що формують вартість корпорації, Е. Байбурина включає: людський капітал (співробітники), поведінковий капітал (клієнт, бренд, постачальники і партнери, конкуренти) та організаційний капітал (продукти, технологія, інформація, процеси) [19, с. 92].

Відповідно до чинної облікової методології зазначені фактори не відображаються на рахунках обліку та у фінансовій звітності, проте саме ці фактори оцінюються потенційними інвесторами при прийнятті економічних рішень.

Важливе місце серед згаданих факторів належить інтелектуальному капіталу. Ще у 1995 році Ч. Хенді [20] писав, що інтелектуальний капітал корпорації зазвичай у 3–4 рази перевищує вартість всіх її матеріальних активів, тоді як Л. Едвінссон [21] вже в 2006 році вважав ці дані застарілими. Він оцінював коливання цього показника для більшості компаній у межах від 5:1 до 16:1. З 2006 року завдяки науково-технічним досягненням вартість інтелектуального капіталу суттєво зросла. Таким чином, можна стверджувати, що вартість сучасних корпорацій багато в чому визначається наявністю у них інтелектуального капіталу.

З точки зору бухгалтерського обліку, інтелектуальний капітал включає нематеріальні активи, які відображені на балансі корпорації (інтелектуальна власність), та знання, які не відображені в обліку, – знання працівників, їх вміння, організаційна культура тощо [22, с. 407].

На це наголошують також О. Кошулько та Є. Маказан, які зазначають у своєму дослідженні, що “у бухгалтерському обліку відображається тільки частина інтелектуального капіталу, а не повний його обсяг, не кажучи вже про людський капітал, який взагалі не відображається в обліку” [23, с. 82].

Інтелектуальний капітал забезпечує можливості розвитку в довгостроковій перспективі, є стратегічним ресурсом в умовах глобалізації та необхідною умовою існування в інформаційній стадії розвитку продуктивних сил [24]. Тому такий позабалансовий фактор як інтелектуальний капітал та його складові повинні враховуватись при визначенні вартості корпорації для забезпечення її відповідності умовам ринкового середовища та потребують об'єктивного відображення в системі бухгалтерського обліку та звітності.

Розроблення методологічних засад оцінювання позабалансових факторів забезпечує можливість їх врахування у показниках вартості корпорації, дозволяє врахувати специфіку макро-, мезо- та мікросередовища її функціонування на основі коригування показників вартості [8, с. 190–191].

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що корпоративна облікова політика є визначальним етапом формування системи бухгалтерського обліку в корпораціях, орієнтованих на збільшення вартості та конкурентоспроможності. Визначення елементів облікової політики щодо показників вартості в розрізі організаційної, методичної та технічної складових виступить інформаційною основою для системи бухгалтерського обліку та груп зацікавлених користувачів.

Список використаних джерел

1. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : [підручник] / М. Т. Білуха. – К. : Вид. компанія “Воля”, 2004. – 656 с.
2. Організація бухгалтерського обліку : [підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищ. навч. закл.] / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – [3-є вид., доп. і перероб.]. – Житомир : ПП “Рута”, 2002. – 592 с.
3. Гнатшин Л. Б. Організація обліку : [навч. посіб.] / Л. Б. Гнатшин, О. С. Прокопишин. – Львів : “Магнолія 2006”, 2014. – 432 с.
4. Облікова політика : [навч. посіб.] / За ред. Г. М. Давидова. – К. : Знання, 2010. – 479 с.
5. Демиденко Л. П. Звітність та облікова політика підприємства / Л. П. Демиденко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 2. – С. 204–208.
6. Житний П. Визначення впливу зовнішніх чинників на формування облікової політики / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 2. – С. 19–25.
7. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналіз / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 411 с.
8. Корягін М. В. Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції [Текст] : монографія / М. В. Корягін. – Львів : ЛКА, 2012. – 389 с.
9. Пилипенко О. І. Елементи облікової політики корпорацій / О. І. Пилипенко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнародний збірник наукових праць. – Житомир, 2008. – Випуск 11. – С. 284–290.
10. Пилипенко О. І. Етапи формування єдиної облікової політики корпорації / О. І. Пилипенко // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2008. – № 3(45). – С. 169–175.
11. Пилипенко О. І. Корпоративні права в системі бухгалтерського обліку [Текст] : монографія // О. І. Пилипенко. – Житомир : ФОП Кузьмін Дн. Л., 2010. – 612 с.
12. Примаченко О. Л. Принципи формування облікової політики підприємства / О. Л. Примаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/6561/1/Prymachenko.pdf>
13. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : [монографія] / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 260 с.
14. Сук П. Л. Формування облікової політики підприємства / П. Л. Сук // Теорія мікроекономіки. – 2005. – № 19. – С. 21–24.
15. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : [навч. посіб.] / С. В. Івахненко. – [4-е вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
16. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : [учебное пособие] / Я. В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
17. Корягін М. В. Оцінювання вартості підприємств в системі бухгалтерського обліку [Текст] : монографія / М. В. Корягін. – Львів : ТОВ “НВП “Інтерсервіс”. – 2012. – 262 с.
18. Каплан Р. С. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты / Р. С. Каплан, Д. Н. Нортон ; пер. с англ. – М. : Олимп-бизнес, 2005. – 512 с.
19. Байбурина Э. Р. Методы анализа интеллектуального капитала для современного устойчивого развития компании / Э. Р. Байбурина // Корпоративные финансы. – 2007. – № 3. – С. 85–101.
20. Handy C. Age of Unreason / Charles Handy. – Harvard Business School Press, 1995. – 295 p.
21. Edvinsson L. Some Perspectives on Intangibles and Intellectual Capital 2006 / L. Edvinsson // Journal of Intellectual Capital. – 2006. – Vol. 1. – No 1. – P. 12–16.
22. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : [монографія] / С. Ф. Голов. – К. : ЦНЛ, 2007. – 522 с.
23. Кошулько О. П. Проблеми управління й класифікації складових інтелектуального капіталу компаній / О. П. Кошулько, Є. В. Маказан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_6_2/pdf/079-083.pdf
24. Камінська Т. Г. Інтелектуальний капітал як складова кругообігу капіталу підприємства в обліку і звітності / Т. Г. Камінська // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 6. – С. 289–295.